

**ЧИННИКИ ВПЛИВУ НА РИНОК ПРАЦІ В УКРАЇНІ НА
СУЧАСНОМУ ЕТАПІ**

Сьогодні ринок праці в Україні зазнає кардинальних трансформацій, пов'язаних як із зовнішніми чинниками, що активно впливають на світовий ринок праці, так і внутрішніми, що викликані змінами природнього та соціального характеру. Така ситуація спричиняє кризу на вітчизняному ринку праці, що потребує перегляду та корекції підходів до механізмів його дії, формування та реалізації міждисциплінарного підходу до пошуку шляхів виходу з кризи та подальшого його розвитку. Одним із таких шляхів є комплексне вивчення впливу різних чинників на розвиток вітчизняного ринку праці і формування пропозицій, що дають можливість прогнозувати та враховувати шляхи виходу з поточної кризи. Таке комплексне вивчення можливе за рахунок використання знань з різних наукових галузей та напрямів.

Серед зовнішніх чинників, що впливають на вітчизняний ринок праці, можна виділити:

подальшу глобалізацію, що через вигідніші можливості працевлаштування у різних країнах світу, спричиняє вже тривалий час відтік населення України за кордон. Відкритість кордонів, можливості працевлаштування на віддалену роботу в іншій країні, внутрішні негаразди у соціальній сфері та соціальні проблеми в Україні – це мінімальний набір переваг і ризиків, які активно впливають на рішення українців їхати за кордон у пошуках роботи та на навчання з подальшими перспективами працевлаштування за кордоном;

демографічні зміни у різних країнах світу, зокрема у країнах ЄС (наприклад «старіння нації» у Польщі) вимагають від влади країн вирішення питання наповненості ринків праці за рахунок притоку іноземців. Цьому сприяють національні програми запрошення іноземних студентів на навчання з подальшим працевлаштуванням; створення умов для працевлаштування через законодавство, що дозволяє працевлаштовувати іноземців та ін.;

активне впровадження цифрових технологій та штучного інтелекту (ШІ) у виробничі, бізнес процеси, системи навчання та ін., що спричиняє перегляд відносин у системі «роботодавець – працівник / потенційний працівник», адже підвищення ефективності праці за рахунок скорочення витрат на виробництво за рахунок подальшої автоматизації та впровадження цифрових технологій і ШІ вивільняють робочу силу, створюють сильнішу конкуренцію серед працівників та потенційних працівників і можливості вибору для роботодавців кращих пропозицій;

зміна клімату викликає все більше дискусій щодо коригування способів виробництва, змін у аграрному секторі, переходу до вирощування агрокультур, нетипових для територій, адже відбувається зсув кліматичних зон тощо.

Окрім зовнішніх існує низка внутрішніх чинників, що активно впливають на кризу вітчизняного ринку праці, але основним чинником, що докорінно впливає на усі сфери життя українського суспільства, і ринок праці зокрема є російсько-українська війна, що триває з 2014 року. Серед внутрішніх чинників можна виокремити:

демографічну кризу, яка вже тривалий час поступово розвивалася в країні, а з початком повномасштабного вторгнення росії в Україну у лютому 2022 року поглибилася. Відтік заробітчанин за кордон ще до війни, а також молоді для навчання в іноземних ЗВО, зокрема у країні ЄС, зниження народжуваності в країні, а також кількомільйонна «армія» біженців спричинили на вітчизняному ринку праці попит на фахівців різних професій, необхідних як військовим, так і цивільним. Проте, зокрема європейський ринок праці «виграв» від такої ситуації, адже багато українських біженців за кордоном працевлаштовувалися через відповідно прийняті на рівні ЄС та окремих країн програми допомоги біженцям. «Бонусом» до працевлаштування за кордоном українських біженців стало відкриття та перенесення бізнесу українськими підприємцями у країні ЄС і сплата у них податків. Багато українців при цьому не збираються вже повертатися додому і планують своє життя в приймаючих країнах. Така ситуація додає ще позитивного моменту для ЄС, адже українці етнічно і релігійно тяжіють більше до європейців. А сама ЄС, яка з 2011 року приймає біженців із Сирії та інших мусульманських країн за десятиліття поступово почала етнічно змінюватися у бік арабського світу та ісламу. Тому притік біженців з України додає мож-

ливостей європейським країнам зберегти свою «європейську» етнічну ідентифікацію;

професійний дисбаланс, що характеризується появою численних вакансій на вітчизняному ринку праці. Серед причин такого дисбалансу військова служба, мобілізація, ухилянство, виїзд за кордон, віддалена робота та ін., з одного боку, а також поява нових професій, пов'язаних із швидким розвитком цифрових технологій та ІТ, з іншого. Ринок праці має велику кількість запитів на професії, які вважалися «чоловічими», а зараз не можуть бути «закриті» фахівцями в силу різних причин. Це дає можливість жінкам спробувати себе у таких професіях;

пришвидшена цифровізація українського суспільства та розвиток ІТ, які активно розвиваються з періоду пандемії КОВІД-19 і набули надзвичайної актуальності в умовах війни, ставлять перед фахівцями на ринку праці питання отримання цифрових навичок, які б відповідали запитам роботодавців. І в цьому контексті постає питання формування або ж актуалізації у працівників цифрової компетенції, що створює на ринку праці цифрову нерівність серед потенційних працівників або ж працівників в організаціях;

зміна клімату в Україні спричиняє зміни у вирощуванні агрокультур, адже відбувається зміщення кліматичних зон на північ країни, створюючи, до прикладу, у південних регіонах посушливий клімат, і відповідно перехід до вирощування нових агрокультур, характерних для такого клімату;

екологічні проблеми, що є частиною світових екологічних проблем, поєднані із проблемними, що виникли в період війни, зокрема вплив на землю, воду, повітря шкідливих викидів від використання зброї; замінування великої частини території країни, яка ще кілька десятиліть потребуватиме розмінування; руйнування Каховської ГЕС, що змінило екосистему території, де проходить каскад водосховищ; викиди в повітря продуктів горіння тощо при використанні генераторів та ін. Все це впливає на здоров'я людей, створюючи вже зараз і на перспективу запит на коригування системи охорони здоров'я, розроблення та впровадження програм, пов'язаних із збереженням та підтримкою здоров'я українців. Одночасно для ринку праці це може стати ще однією із причин змін, адже постійні хвороби і лікарняні працівників для роботодавців небажана проблема;

демобілізація і повернення у мирне життя ветеранів, чисельність яких на ринку праці все зростатиме, ставлять також питання розробки чи перегляду вже існуючих державних програм підтримки ветеранів щодо працевлаштування, відкриття бізнесу та ін.

Отже, врахування зовнішніх та внутрішніх чинників, що впливають на вітчизняний ринок праці сприятиме його виходу із кризи, поступовому відновленню рівноваги серед запитів на фахівців різних професій та ін. У цьому можуть допомогти наука та освіта, зокрема:

реалізація наукових проєктів, пов'язаних із практичними кроками щодо врахування кліматичних змін, наприклад, у агросекторі, вирощуванні нових видів агрокультур; коригування наявних освітніх програм та відкриття нових програм, що готують фахівців аграрного сектора з урахуванням зміни кліматичних зон, впливу шкідливих речовин на обробіток землі, зміни способів обробітку землі та ін.;

зменшення демографічної кризи за рахунок прийняття відповідних державних програм та їх ефективна реалізація щодо повернення біженців з-за кордону;

формування та розвиток у майбутніх фахівців цифрової компетентності (цифрового громадянства), що створить їм конкурентні переваги при прийнятті на роботу, або ж у самих працівників сприятиме підвищенню їх кваліфікації, розширить можливості для пошуку роботи при такій потребі тощо;

перегляд освітніх програм та відкриття нових програм, пов'язаних із запитом суспільства на різних фахівців для повоєнного відновлення та їх підготовка вже сьогодні через формування теоретичних знань, практичних навичок та відповідних компетенцій.

Отже, освіта і наука є основою для комплексного аналізу ринку праці в Україні та його розвитку в повоєнний час.

ЛІТЕРАТУРА

1. Крохмаль Н. Сучасні методи дослідження комунікацій в світових міграційних процесах. *Комунікація та інтеракція у світових міграційних процесах: збірник наукових праць* / за загальною редакцією Н. Ченбай. Київ: ДУ «КАІ», 2025. С. 30–33.

2. Лакуша Н., Крохмаль Н., Єгупов М. Роль вищої освіти у формуванні майбутнього України: виклики і перспективи. *Міжнародний науковий журнал «Університети і лідерство»*, 2024. №18. С. 119–137. <https://doi.org/10.31874/2520-6702-2024-18-119-137>